

УДК 636.086:633.2:631.8

© 2015

Я.С. Цимбал

*Національний
науковий центр
«Інститут
землеробства НААН»*

** Науковий керівник —
доктор сільсько-
господарських наук
В. Г. Кургак*

ПРОДУКТИВНІСТЬ БАГАТОРІЧНИХ ТА ОДНОРІЧНИХ ТРАВ У ЗЕЛЕНОМУ КОНВЕЄРІ*

Мета. Підібрати багаторічні трави і суміші однорічних культур у зеленому конвеєрі для виготовлення високопоживних трав'яних кормів. **Методи.** Польовий, лабораторний, хімічний, математико-статистичний.

Результати. За результатами досліджень встановлено, що багаторічні бобові трави та суміші однорічних культур із сорго суданським та з кукурудзою характеризуються високою продуктивністю й доброю якістю корму.

Висновки. Багаторічні бобові трави без застосування добрив забезпечують одержання з 1 га 8–14 т сухої маси. Найпродуктивнішою є люцерна посівна. Серед сумішей однорічних культур найпродуктивнішими є суміші з сорго суданським і з кукурудзою.

Ключові слова: зелений конвеєр, багаторічні трави, суміші однорічних культур, продуктивність, зелена та суха маса.

Зелений конвеєр передбачає максимальне використання не тільки сільськогосподарських угідь, тобто багаторічних та однорічних трав і їх сумішей, а й агрокліматичних ресурсів завдяки широкому впровадженню проміжних, післяукісних і післяжнивних посівів кормових культур. За вирощування в зеленому конвеєрі різних за скоростиглістю видів і сортів кормових культур оптимальні строки їх використання стають значно тривалішими [1, 6, 9, 10]. Часто багаторічні трави використовують у 2-, 3-компонентних сумішах, де з однією бобовою культурою вирощують різні за скоростиглістю злакові [2, 4, 7].

Мета досліджень — підібрати багаторічні трави і суміші однорічних культур у зеленому конвеєрі для виготовлення високопоживних трав'яних кормів.

Незважаючи на значне наукове обґрунтування, комплексних досліджень з відпрацювання

технології вирощування кормових культур у системі зеленого конвеєра недостатньо [3, 5, 8].

Умови і методика досліджень. Польові дослідження з добору багаторічних і однорічних кормових культур та їх сумішей, а також відпрацювання системи їх удобрення проведено на темно-сірих ґрунтах у північній частині Лісостепу України (ДП «ДГ «Чабани» ННЦ «Інститут землеробства НААН») за загальноприйнятими методиками.

У досліді I (з добору багаторічних бобових трав) вивчали порівняльну продуктивність конюшини лучної, лядвенцю українського, люцерни посівної та жовтої порівняно зі злаковим травостоєм. Препарат вуксал-мікроплант (суміш макро- і мікроелементів у хелатній формі) вносили обприскуванням надземної маси у фазі кущення трав у 1-му укосі в дозі 2 л/га. Фосфорні і калійні добрива

1. Продуктивність багаторічних бобових трав залежно від добрив (середнє за 2012–2014 рр.)

Вид і сорт багаторічних трав та норма висіву їх насіння, кг/га	Удобрєння	Середнє за 2012–2014 рр.								
		Зелена маса, т/га	Збір сухої маси за роками, т/га				Приріст від добрив, т/га	Збір к. од., т/га	Обмінна енергія, ГДж/га	N симбіотичний, кг/га
			2012	2013	2014	середнє				
Конюшина лучна, Полянка — 20	Без добрив	44,9	8,3	9,1	12,1	9,9		7,01	180,0	177
	Вуксал	51,6	8,7	11,2	14,0	11,3	1,44	7,88	132,7	213
	P ₄₅ K ₉₀	52,4	8,3	9,7	14,6	10,9	0,99	8,19	130,5	178
Лядвенець український, Аякс — 16	Без добрив	38,0	8,1	8,3	10,4	8,9		6,46	116,2	155
	Вуксал	41,2	8,9	8,4	11,2	9,5	0,59	7,52	126,8	166
	P ₄₅ K ₉₀	42,3	9,6	8,3	11,8	9,9	0,99	8,21	128,1	159
Люцерна посівна, Ольга — 20	Без добрив	52,1	10,8	12,4	12,6	11,9		8,75	130,7	265
	Вуксал	58,7	12,3	15,0	13,1	13,5	1,55	9,67	147,9	302
	P ₄₅ K ₉₀	60,5	13,4	15,3	14,0	14,2	2,31	10,51	156,8	298
Люцерна жовта, Наречена півночі — 20	Без добрив	44,5	9,4	8,3	12,0	9,9		7,44	116,8	182
	Вуксал	47,2	9,9	8,3	12,8	10,3	1,44	8,23	123,8	173
	P ₄₅ K ₉₀	51,0	9,8	8,4	14,7	11,0	1,08	9,17	141,1	190
Стоколос безостий, Арсен — 20	Без добрив	24,2	4,7	5,0	6,6	5,4		4,98	144,6	
	Вуксал	26,4	5,6	5,8	6,9	6,1	0,66	5,71	157,9	
	P ₄₅ K ₉₀	28,7	5,0	6,7	7,8	6,5	1,08	5,94	161,6	
	N ₉₀ (45+45)	46,5	7,5	11,1	12,9	10,5	5,07	10,89	244,5	
НІР _{0,5} у т/га за факторами:										
Багаторічні трави		3,4	0,51	0,49	0,55	0,52				
Удобрєння		2,6	0,42	0,40	0,44	0,42				
Частка факторів у формуванні продуктивності, %:										
Багаторічні трави			66	57	59	61				
Удобрєння			34	43	38	38				

в дозі P₄₅K₉₀ вносили рано навесні. На злаковому травостої додатково вносили азот мінеральних добрив у дозі N₉₀ за 2 заходи однаковими частинами — навесні та після 1-го укосу. Використання травостоїв 3-укісне з проведенням укосів у фазі бутонізації бобових трав.

У досліді II вивчали вплив систем удобрення на продуктивність травостоїв та якість трав'яного корму із сумішей однорічних культур в основних і післяукісних посівах. Комплексне гранульоване органічне добриво у вигляді препарату гумігран у дозі 250 кг/га та мінеральні добрива — у дозах N₄₅P₃₀K₄₅ вносили під передпосівну культивуцію.

Результати досліджень. Результати досліджень свідчать, що багаторічні бобові трави істотно (в 1,5–2 рази) переважають за продуктивністю злакову багаторічну траву стоколос безостий (табл. 1). Найпродуктивнішою виявилася люцерна посівна. Аналіз результатів досліджень

у 2012–2014 рр. свідчить, що продуктивність багаторічних трав залежала від системи удобрення. Бобові трави нагромаджували від 155 до 302 кг/га симбіотичного азоту.

У варіантах без унесення добрив продуктивність бобових трав у середньому за 3 роки була найменшою — 38–52,1 т/га зеленої маси та 8,91–11,93 т/га сухої речовини. У варіантах з унесенням препарату вуксал-мікроплант продуктивність підвищилася від 6 до 15%, або в 1,2 раза. У варіантах з внесенням фосфорно-калійних добрив урожайність сухої речовини становила 9,90–14,24 т/га. Якщо порівнювати зі злаковою багаторічною травою, то найкраща продуктивність стоколосу безостого була з азотним підживленням, у середньому за 3 роки вона становила 46,5 т/га зеленої маси та 10,49 т/га сухої маси, або в 1,5 раза вище, ніж у стоколосу безостого у варіантах без добрив. Найбільше кормових одиниць було на травостоях люцерни посівної та стоколосу

2. Продуктивність однорічних травосумішей (середнє за 2012–2014 рр.)

Травосуміші (види і сорти трав та норма висіву насіння, кг/га)	Удобрення	Збір сухої маси за роками, т/га				Середнє за 2012–2014 рр.				
		2012	2013	2014	середнє	Приріст від добрив, т/га	Збір к. од., т/га	Обмінна енергія, ГДж/га	Валова енергія, ГДж/га	Зелена маса, т/га
Овес Парламентський — 100 + вика яра	Без добрив	4,21	4,43	9,84	6,16		4,8	85	111	28,3
Ярослава — 80	Гумігран	4,58	5,30	9,08	6,32	0,16	4,9	88	115	29,4
	N ₄₅ P ₃₀ K ₄₅	4,73	5,74	10,01	6,83	0,67	5,2	95	124	33,1
Тритикале яре Арсенал — 100 + ріпак	Без добрив	4,13	5,36	5,06	4,85		3,9	68	88	22,6
озимий Сенатор	Гумігран	4,88	5,55	5,52	5,32	0,47	4,3	75	98	25,3
Люкс — 10	N ₄₅ P ₃₀ K ₄₅	5,37	5,59	7,13	6,03	1,18	5,0	86	111	28,7
Кукурудза гібридна	Без добрив	11,73	7,61	11,73	10,36		9,0	142	185	45,6
Хорол СВ — 70 + люпин	Гумігран	13,10	8,54	14,09	11,91	1,55	10,4	165	216	53,1
вужколистий	N ₄₅ P ₃₀ K ₄₅	14,52	10,23	14,49	13,08	2,72	11,3	181	237	59,5
Глатко — 120										
Сорго суданське	Без добрив	13,48	7,89	7,36	9,58		8,7	136	177	43,5
Голубівський 25 + пелюшка	Гумігран	15,38	9,98	8,05	11,14	1,56	10,1	158	206	48,4
Фундатор — 120	N ₄₅ P ₃₀ K ₄₅	17,18	11,70	8,63	12,50	2,92	11,4	176	229	55,3
Пайза Надія — 8 + редька	Без добрив	4,58	4,74	14,84	8,05		6,8	111	144	42,4
олійна	Гумігран	6,28	5,72	15,64	9,21	1,16	7,7	128	167	50,9
Либідь — 12	N ₄₅ P ₃₀ K ₄₅	6,72	8,45	15,87	10,35	2,30	8,6	144	188	59,9
Пайза Надія — 8 + редька	Без добрив	4,80	6,47	7,94	6,40		5,3	89	116	33,7
олійна Либідь — 12 (післяукісно)	Гумігран	5,42	6,45	8,97	6,95	0,6	5,7	97	126	35,3
	N ₄₅ P ₃₀ K ₄₅	5,72	5,99	10,01	7,24	0,8	6,0	100	130	38,0
Сорго суданське	Без добрив	12,36	13,31	11,73	12,47		9,9	170	222	51,1
Голубівський 25 + редька	Гумігран	13,00	14,13	12,72	13,28	0,8	10,5	183	239	57,6
олійна Либідь — 12 (післяукісно)	N ₄₅ P ₃₀ K ₄₅	15,28	15,37	14,10	14,92	2,50	11,5	208	272	64,6
NIP _{0,5} , т/га за факторами:										
Травосуміші		0,65	0,59	0,67						2,8
Удобрення		0,51	0,48	0,53						2,3
Частка факторів у формуванні продуктивності, %:										
Травосуміші		63	65	65						67
Удобрення		27	25	25						23

беззостого з азотним підживленням.

Дослідження однорічних сумішей свідчать, що продуктивність залежала як від видового складу травосумішей, так і системи удобрення (табл. 2). Найдієвішим фактором впливу на продуктивність травостоїв із сумішей однорічних культур був фактор травосуміші, частка якого в середньому за 3 роки становила 67%. На частку систем удобрення припадало 23%. Найпродуктивнішими виявилися

суміші сорго суданського з пелюшкою в основному посіві та з редькою олійною в післяукісному посіві, а також кукурудзи з люпином вужколистим. Їхня продуктивність за 3 роки на різних варіантах удобрення становила 43,5–64,6 т/га зеленої маси і 9,58–14,92 т/га сухої маси. Найменш продуктивними були суміші вівса з викою ярою (6,16–6,83 т/га) і тритикале ярого з ріпаком озимим (4,85–6,03 т/га сухої маси).

Висновки

Багаторічні бобові трави (конюшина лучна, люцерна посівна і жовта та лядвенець український), які є основним блоком зеленого або сировинного конвеєра для виробництва сіна чи сінажу без застосування добрив, забезпечують одержання з 1 га 8–14 т/га сухої маси. Найпродуктивнішою є люцерна посівна. Серед сумішей однорічних культур найбільший збір зеленої та сухої маси забезпечують суміші із сорго суданським в основному (48,4 та 11,14 т/га відповідно) і післяукісному (57,6 та 13,28 т/га) посівах та суміші кукурудзи з люпином вузьколистим (53,1 та 11,91 т/га відповідно). Після внесення препаратів гумігран продуктивність підвищується на 15–16%, $N_{45}P_{30}K_{45}$ — на 27–30%.

Бібліографія

1. Архипенко Ф.М. Кормовиробництво в умовах спеціалізації/Ф.М. Архипенко. — К.: Урожай, 1988. — С. 22–25.
2. Архипенко Ф.М. Наукові розробки в польовому кормовиробництві/Ф.М. Архипенко//Землеробство. — Вип. 73. — К.: Нора-Прінт, 1999. — С. 76–81.
3. Боговін А.В. Відновлення та використання лукопасовищних угідь на виведених із ріллі землях/А.В. Боговін, С.В. Дудник, Ю.В. Лещенко//Мат. міжнар. конф. «Наукові основи раціонального використання земель, виведених з обробітку». — К.: Фітосоціоцентр, 2003. — С. 64–67.
4. Зінченко Б.С. Багаторічні бобові трави/Б.С. Зінченко. — К.: Урожай, 1979. — 152 с.
5. Зотов А.А. Высокопитательные и дешевые корма/А.А. Зотов, К.А. Ерижев//Кормопроизводство. — 2000. — № 6. — С. 16–17.
6. Кружков Н.К. Промежуточные культуры — дополнительный источник кормов/Н.К. Кружков, В.П. Заслонкин//Кормопроизводство. — 2001. — № 7. — С. 22–24.
7. Кургак В.Г. Лучні агрофітоценози/В.Г. Кургак. — К.: ДІА, 2010. — 374 с.
8. Кургак В.Г. Організація конвеєрів на сіяних луках/В.Г. Кургак//Тваринництво України. — 1995. — № 4. — С. 26–27.
9. Gayraud P. Perennie de la luzerne/P. Gayraud//Cultivar. — 1986. — № 196. — P. 22–23.
10. Halva E. Pestovani jetetrev na orme pude/E. Halva, F. Hrabe/Uroda. — 1986. — 34, № 2. — P. 62–64.

Надійшла 25.02.2015.